Virgil Nestorescu

ETIMOLOGII BULGĂREŞTI

Капшуна (acc.?) s.f., inserat în BER II, p. 226, este unul dintre numeroasele nume dialectale date pentru „căpşună” (*Fragaria elatior*), care, alături de denumirea generală *ягода*, înseamnă totodată şi „fragă” (*Fragaria vesca*). Remarcăm că nu este menționată zona unde se foloseşte, aşa cum se procedează în cazul cuvintelor regionale. Mai mult chiar, dorind să aflăm acest lucru din alte izvoare, am constatat că nu este înregistrat cuvântul în dicționarele curente şi nici în dicționarul-tezaur al lui N. Gerov. L-am descoperit cu greu doar în dicționarul botanic al limbii bulgare, unde este notat într-o listă alfabetică anexă a termenilor, însă fără a fi reluat în corpul propriu-zis al lucrării (MBBR, p. 405).

Ne-a atras atenția etimologia foarte complicată de care se bucură acest cuvânt, rătăcit cine ştie cum şi prezentat atât de sumar, fără informațiile cerute mai ales în cazul tratării regionalismelor. Autorii îl consideră o formație internă, rezultată pe două căi: fie din tema participiului trecut **капъша** – al vb. **ка(п)нѫти** „a picura” şi suf. **-ун**, fie din ***капоушна/*капушуна** derivat din ***кап** „picătură” şi sufixele **-ош (-уш)** şi **-ун**; pentru semantică se trimite la termenul regional *капалища* „fragă”. Din păcate, această explicație greoaie şi neconvingătoare, se încheie cu o supoziție surprinzătoare, potrivit căreia „rom. **căpşună** este probabil un împrumut al bg. **капшуна**”. O afirmație care ne obligă să lămurim lucrurile.

Cuvântul românesc are o etimologie sigură, până acum necontestată, iar o altă explicație, deşi formulată ca „probabilă”, nu se poate întemeia pe baza unui cuvânt care nu are nici el o istorie clară în propria limbă, cum trebuie privit cuvântul-titlu. Se ştie de mult că rom. *căpşună* este un derivat clar din rom. *căpuşă* „1. insectă parazită. 2. ricin”. Formarea sa a avut ca premisă favorizantă faptul că în aromână *căpuşă* are şi sensul „căpşună” şi s-a desăvârşit prin ataşarea sufixului augmentativ *-one* < lat. *-onem* (DA; Brâncuş I, p. 203).

Pe de altă parte, cuvântul plurisemantic *căpuşă*, element din fondul autohton (DA; Brâncuş I, p. 59), este cunoscut şi în bulgară sub formele *капуш, капушка*, şi pe bună dreptate este considerat, pe aceeaşi pagină a dicționarului etimologic, ca un vechi împrumut din română. Se pare însă că autorilor BER le-a scăpat din vedere tocmai această înrudire dintre rom. *căpuşă* şi *căpşună* şi, sub atracția identității fonetice cu bg. **капушна**, s-au angajat să confecționeze cuvântului *căpşună* o etimologie forțată, adăugând-o în mod arbitrar celei existente. S-a creat până la urmă impresia că toată această discuție a fost provocată de un cuvânt dialectal suspect **капушна**, care pare să fie chiar rom. *căpşună*, neidentificat la timp ca atare.

BDD-A10133 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:50:55 UTC)

Фу́га s.f., termen tehnic însemnând „adâncitură între ţiglele, pietrele, plăcile zidite într-o construcţie”, este înregistrat în BTR, p. 962, laolaltă cu termenul muzical omograf „piesă muzicală în care se repetă şi se dezvoltă mai multe motive”, deoarece ambele cuvinte sunt considerate de origine latină. Trebuie subliniat de la început că avem de-a face cu două cuvinte distincte, iar soluţia etimologică simplificatoare prin elementul comun îndepărtau lat. *fuga* nu poate fi acceptată. Modul în care cele două cuvinte au intrat în limba bulgară este total diferit, iar tratarea lor sub un articol unic nu ni se pare potrivită.

Termenul muzical a fost împrumutat cu certitudine direct din it. **fúga**, nu din strămoşul latin al acestuia. Cel de al doilea termen este un neologism pentru care trebuie găsită altă explicaţie decât trimiterea nejustificată la originea sa latină. După părerea noastră, **фу́га** în accepţiunea menţionată este împrumutat din it. **fúga**, utilizat în construcţii, cu sensul „spaţiul dintre pietrele unei zidiri, pavelele unui caldarâm” (Vocabolario), îndeplinind astfel toate condiţiile cerute unei etimologii corecte. De la acesta a derivat verbul *фугирам* „a executa un rost, a rostui”. Acestor doi termeni tehnici le corespund în limba română s. *rost* „spaţiul îngust dintre cărămizile unui zid, dintre ulucile unui gard, dintre scândurile unei duşumele, dintre ţiglele unui acoperiş etc.” (DLR, s.v. II, 3) şi vb. *a rostui*. Termenul se găseşte şi în limba germană, însă într-o formă care îl scoate din discuţie, anume *Fuge* „rost, încheietură” (DGR).

Menţionăm, în încheiere, că alături de *фуга* au intrat în bulgară şi alţi termeni din domeniul construcţiilor, cum ar fi de ex. *баластра* „balast; amestec de pietriş şi nisip” (< it. *balastra*), care la rândul lui a pătruns şi în graiurile româneşti de sud (cf. DGS I).

BIBLIOGRAFIE

BER = *Български етимологичен речник*, Sofia, –.
Brâncuş, I = Gr. Brâncuş, *Studii de istorie a limbii române*, I–II, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2000.
BTR = *Български тълковен речник*, Sofia, 1963.
DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române* (*A–Lojniţă*), sub conducerea lui Sextil Puşcariu, Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea; Imprimeria Naţională „Universul”, 1913–1948.
DGR = *Dicţionar german-român*, coordonare şi revizie: Mihai Isbăşescu şi Maria Iliescu, Bucureşti, 1966.
DGS I = *Dicţionarul graiurilor dacoromâne sudice*, volumul I (literele A–C), coordonator, Maria Marin, de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2009.
DLR = Academia Română, *Dicţionarul limbii române (DLR)*, serie nouă, redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur, acad. Ion Coteanu, acad. Marius Sala, acad. Gh. Mihăilă, Bucureşti, Editura Academiei, 1965–2010.
Gerov = Naiden Gerov, *Речник на български език*, Plovdiv, 1895–1904.
MBBR = *Материали на български ботаничен речник*, Sofia, 1939.
Vocabolario = *Vocabolario Treccani*, editat de Institutul Enciclopedic Italian (poate fi consultat pe www.Treccani.it.).

BDD-A10133 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:50:55 UTC)

ÉTYMOLOGIES BULGARES

(Résumé)

En dépit de son absence totale dans les patois bulgares (de même dans les grands dictionnaires), le mot **капушна** „fraise" est considéré comme élément dialectale dans le dictionnaire étymologique (cf. BER II). Son étymologie interne ne présente pas d'interêt, mais la conclusion des auteurs est surprenante: **капушна** a pénétré probablement dans la langue roumaine sous la forme *căpşună*. L'auteur est d'avis que le mot suspect **капушна** n'existe pas et représente au contraire le mot roumain discuté, autrement revêtu.

L' origine du mot **фу́га**, inseré en BTR comme terme ayant deux significations techniques, est expliqué par le lat. *fuga*. Les deux significations sont en réalité l'expression des mots différents, avec une histoire propre, qui sont entrés en bulgare par l'intermédiaire de la langue italienne.

Cuvinte cheie: căpşună, fugă.

Mots-clés: étymologie, капушна „fraise", фу́га „1. (mus.) *fugue*. 2. *espace entre les pierres ou les briques d'une construction*".

Bucureşti, B-dul Alex. Obregia nr. 24

Florin Vasilescu

CUVINTE DIN REGISTRUL COLOCVIAL. NOTE LEXICALE

Şmen, Şmenar

Cuvântul *şmenar* apare în *Dicţionarul de cuvinte recente*[1] al Floricăi Dimitrescu, ediţia din 1997. El este definit ca „persoană care înşală la schimbarea ilegală a banilor". În *Dicţionarul de argou şi cuvinte familiare ale limbii române*[2], având autori pe Anca şi George Volceanov, cuvântul este definit ca „traficant de valută care tranzacţionează pe piaţa neagră; escroc care practică şmenul". Precizarea în cazul acestei ultime surse face o distincţie între tranzacţia pe piaţa neagră, fapt ilegal, dar mai puţin condamnabil, şi escrocherie. Distincţia ar fi trebuit operată şi la cuvântul „şmen", căci tradiţia lexicografică ne sugerează că etimologia cuvântului *şmenar* ar trebui să fie *şmen* + sufixul *-ar*, cum de altfel se indică şi în *Dicţionarul* Floricăi Dimitrescu. De altfel, cuvântul *şmenar* este uneori definit şi ca „persoană care practică şmenul", iar cuvântul *şmen* este atestat imediat după schimbarea de

[1] Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, ediţia a II-a, Editura Logos, Bucureşti, 1997.

[2] Anca şi George Volceanov, *Dicţionarul de argou şi cuvinte familiare ale limbii române,* Editura Livpress SRL, Bucureşti, 1998.

BDD-A10133 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:50:55 UTC)